

Извънкласните дейности в средното училище- анализ на състоянието и перспективи

Ася Асенова, Камелия Йотовска

Extracurricular activities in secondary school - analysis of the status and perspectives:

Extracurricular activities are held strictly fixed without legally set limits, as opposed to mandatory training, which is regulated by standards and curricula for each subject. The purpose of this article is to distinguish it trends of the main groups of problems (barriers) that directly or indirectly affect the conduct of extracurricular activities in biology at school. The report presents an analysis of data from a survey of biology teachers, organizing extracurricular activities.

Key words: *Extracurricular Activities, Biology Teachers, Survey.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Извънкласните дейности поради своята специфика и особености се провеждат без строго фиксирани нормативно заложен граници, за разлика от задължителната подготовка, която се регламентира нормативно от стандарти и учебни програми по всеки отделен предмет. Следствие от този факт са редица предизвикателства пред учителите по биология. От една страна тези предизвикателства са свързани със съдържателното осигуряване на извънкласните дейности, а от друга с тяхното ресурсно обезпечаване.

Извънкласните дейности (ИКД) са форма на организация, при която се осъществява взаимодействие между дейността на учителя (лектора) и дейността на учениците с цел реализиране на конкретни задачи, свързани с удовлетворяване на творческите търсения и интересите на учениците, извън държавните образователни изисквания за учебно съдържание. ИКД се осъществяват по желание на учениците, изцяло на доброволен принцип и със съгласието на родителите. Те могат да бъдат планирани със седмично разпределение (седмична почасова заетост) или на модулен принцип.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Най-общо целта на ИКД е да осмисли свободното време на учениците в държавните и общинските училища. Чрез участието на учениците в ИКД като цяло се повишава мотивацията им за участие в образователно-възпитателния процес, съобразно техните интереси и потребности; учениците развиват нови/допълнителни знания, умения, компетентности; осмисля се свободното им време; осигурява се и се реализира предпочитана от тях личностна изява. Особено място заемают ученици с идентифицирана нужда от специфична подкрепа, както и на ученици с риск от отпадане и/или прояви на агресия и/или насилие. Като резултат от това е ограничаването броят на преждевременно отпадащите от образователната система и броят на учениците с прояви на деструктивно поведение.

По същество в програмите за ИКД трябва да се предвиждат теми и дейности, извън учебните програми по учебните предмети, включени в училищния учебен план и не дублиращи съдържателните характеристики на учебните предмети, изучавани в българското училище и групирани в културно-образователните области по класове, етапи и степени на образование.

Липсата на строго фиксирани нормативно заложен параметри е сериозен проблем, около които учителите по биология се обединяват в мненията си за реализиране на ИКД по биология. По-долу ще се опитаме да очертаем основните групи проблеми и съответните подпроблеми при реализиране на ИКД по биология.

Целта на настоящата статия е да отидиференцира тенденциите в основните групи проблеми (барииери), които пряко или косвено оказват влияние върху провеждането на ИКД по биология в училище.

За целта проведехме анкета сред 39 учители по биология от цялата страна, реализиращи ИКД. Анкетата е проведена в периода октомври 2013 – март 2014 г.

Обобщено анкетата включва оценка на твърдения, свързани с основните проблеми, които учителите срещат при организирането, провеждането и ръководството на ИКД – административни, организационни и съдържателни (Приложение 1).

В резултат на изследването, установихме следните тенденции в трите основни групи бариери, които пряко или косвено оказват влияние върху провеждането на ИКД в училище.

- **Проблеми с административен характер**

Бюрократичните процедури при попълване на бланки и подготвяне на цялата документация, е сериозна административна пречка и тежест за организаторите на ИКД (84% от анкетираните). Във връзка с този проблем учителите формулират предложение за създаването на електронен вариант на тази документация. Често (72% от анкетираните) учителите срещат затруднения при конструирането на програми и тематични разпределения за ИКД (това важи особено за начинаещите учители).

Проблем е липсата на добра комуникация между учителите в училище по отношение на ИКД (48% от анкетираните), а също и в рамките на даден регион по отношение споделяне на опит и обмяна на идеи е проблем за 36% от учителите по биология. Анкетираните насочват вниманието към липсата на достатъчно учители по биология, които да изявят желание да организират ИКД. Като причините за това можем да търсим в ниското заплащане на този труд (84% от анкетираните) и ниската мотивация на учениците (96% от анкетираните).

Сериозното натоварване и липса на достатъчно време за подготовката на ИКД са проблем за 81% за учителите по биология. Малкият брой часове за задължителна подготовка по биология също влияе негативно върху мотивацията на учениците при избор на ИКД по биология – така смятат 72% от анкетираните.

Едва 6% смятат, че липсва добра координация между учителя и директора на училища по отношение на организацията на провеждане на ИКД. Преподавателите споделят, че много рядко има несъответствие между предложената от тях програмата и програмите, които директора одобрява за ИКД.

- **Проблеми с организационен характер**

Липсата на добра материална база в някои от училищата (40% от анкетираните) налага това да се компенсира с лични средства, за да се закупят необходимите материали за провеждане на обучението. Като добра практика анкетираните отчитат участието си в проект „УСПЕХ“ на МОН, в рамките на който получават финансиране за предвидените от тях консумативи и помагала. Липсата на достъп до съвременни информационни и комуникационни технологии в училище по време на провеждането на ИКД, с които учениците да организират различни активности е проблем предимно за училищата в селските райони. Като цяло анкетираните се самооценяват като притежаващи умения за планиране и организиране на ИКД и не считат като сериозна пречка липсата на готови учебни програми за ИКД по биология.

- **Проблеми със съдържателен характер**

Голяма част от анкетираните учители по биология срещат трудности, свързани с прилагането на интерактивни методи в процеса на обучение (84%) и нуждата от допълнителна квалификация. Трудности, свързани със специфичното биологично учебно съдържание и необходимостта от допълнително обучение по предмета дефинират 62% от анкетираните.

При една немалка част от учителите (41%) липсва мотивация по отношение на организацията на ИКД. Част от младите учители започват работата си с неувереност, страх и нежелание, защото не са имали възможност в хода на обучението си като студенти да апробират форми на ИКД. Недостатъчно доброто владеене на дидактическата терминология и необходимост от планиране на допълнителни часове за нейното актуализиране е проблем за 20% от анкетираните.

• **Коментари и препоръки за подобряване на системата за ИКД (в частност по биология).**

Учителите препоръчват бъдеща дигитализация на съществуващи пособия на хартиен носител в посока, включването на повече интерактивни ресурси и учебни дейности, изискващи използването на съвременни информационни технологии.

Особен акцент в резултат от проучването, учителите поставиха върху необходимостта от формиране на социални компетентности в учениците, което изисква включването на дейности насочени пряко и косвено (чрез биологичното учебно съдържание) към формирането на посочената система от компетентности.

Анкетираните препоръчват приложение на модулния принцип при организиране на съдържанието на форми за ИКД (най-вече в рамките на работа по проекти). Това дава необходимата свобода на учителите да избират и организират модули, теми, учебни дейности по адекватен за неговите ученици начин, както и в съответствие с тематиката, времето и целите на ИКД. Наличието на методически указания би подпомогнало учителите и би способствало за по-голямата им увереност (особено за начинаещите учители) при организирането на ИКД, в случаите на използване на готови пособия. Сред препоръките са също: включване на подходящи теренни дейности провеждани с учениците, които да са приложими и лесно изпълними; включване на задачи осигуряващи в условията на формиране на практически умения и прилагането на различни стратегии при решаване на конкретни проблеми от децата; създаване на нови или редизайн на съществуващите учебни пособия по отношение използването им и от деца със специални образователни потребности; включване на учебни задачи, конструирани по типа „от деца за деца“, което ще инициира творчеството на децата, а от друга страна ще създаде възможност за емпатия и разбиране на т.нар. „различни хора“.

• **Какви изводи формулирахме като следствие от получените резултати?**

Като цяло интервюираните учители получават подкрепата на директорите по отношение провеждането на ИКД в училище. Подкрепата се изразява в морална съпричастност, свобода по отношение избора на тематика, финансова чрез включването на учителите по различни програми и проекти. Учителите използват активно различни възможности за финансиране на ИКД, включително участие в проекти. При наличие на проекти, финансиращи организирането на извънкласната дейност в училище основен проблем пред учителя по биология е съдържателното осигуряване на посочената форма на организация. Анкетираните учители по биология споделят като добра практика участието си в проект „УСПЕХ“ на МОН.

Необходими са обучения, свързани с приложение на нови технологии в училище, както и специфично предметна квалификация, най-вече, свързана с разнообразието. От особен интерес за учителите е обучение свързано с писането на проекти. Този проблем е необходимо да се анализира в две насоки: от една страна да се представи информация на учителите във връзка с това как се пишат проекти, организации които финансират подобни училищни инициативи, илюстрации на добри практики. Втората насока е по отношение провеждането на т. нар. проектно базирано обучение със следните акценти - методология, видове, етапи на организирането му. По същество конкретните практически резултати от подобно обучение са свързани със създаване на възможности за самофинансиране

на съответната училищна институция, както и включването на ученици в подобни инициативи, което пряко се отразява на учебната им мотивация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на данните доведе до заключението, че основните проблеми са свързани предимно с организацията и провеждането на ИКД, както и с използването на съвременни методи на преподаване. Очерта се един много съществен за педагогическата практика проблем, за който можем категорично да твърдим, че би повлиял негативно върху професионалната дейност на педагозите, а именно: използването на алтернативни и гъвкави преподавателски стратегии. Приложението предимно на трансмисионни или директни преподавателски стратегии определено не е най-добрият път към активността на учениците. Това превръща учениците в пасивни наблюдатели, снижава интереса, дисциплината и мотивацията за участие в ИКД по даден предмет.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Асенова, А., К. Йотовска. Ключовите компетенции на учителя по биология в контекста на електронното обучение, Изд. Д. Убенова, София, 2011.

[2] <http://uspeh.mon.bg>

Приложение 1

АНКЕТА

Настоящата анкета цели да установи мнението ви като учител по биология по отношение на основните трудности и проблеми, които срещате при планирането и провеждането на извънкласната дейност по биология.

Училище

Населено място.....

Трудов стаж като учител по биология (години)

I. Запишете какви основни административни, организационни и съдържателни трудности срещате при реализирането на извънкласни дейности по биология?

Използвайте следната скала: 1 – не съм съгласен; 2- по-скоро несъгласен; 3 – нямам мнение; 4 – по-скоро съгласен; 5 – напълно съгласен

1. Трудности от административен характер:

Процедурите при попълване на бланки и подготвяне на цялата документация са тромави и бюрократични.

Срещам затруднения при конструирането на програми и тематични разпределения за ИКД.

Липсва добра координация между учител и директора на училище по отношение на организацията на провеждане на ИКД.

Има разминаване между предлаганите от учителите програми и програмите, които директора одобрява за ИКД.

Заплащането на този труд е ниско.

Липсва достатъчно време за подготовката на ИКД.

Липсват достатъчно учители по биология, които да изявят желание да организират ИКД.

Липсва добра комуникация между учителите по биология и останалите преподаватели в училище, организиращи ИКД.

Липсва добра комуникация между учителите по биология в рамките на региона по отношение споделяне на опит и обмяна на идеи.

Мотивацията на учениците е ниска.

Броят часове за задължителна подготовка по биология е недостатъчен, което рефлектира на избора на ИКД по биология.

2. Трудности от организационен характер

Липсва добра материална база и средства, за да се закупят необходимите материали за провеждане на обучението, особено за опитно-експериментални форми на педагогическа дейност.

Липсва достъп до съвременни информационни и комуникационни технологии в училище по време на провеждането на ИКД, с които учениците да организират различни активности

Недостъпност на умения за планиране и организиране на ИКД, които да са атрактивни и за учениците.

Липсват готови учебни програми за ИКД по биология.

Броят на учениците, които се включват в ИКД в училище е малък.

3. Трудности от съдържателен характер

Имам нужда от допълнителна квалификация, с оглед прилагането на интерактивни методи в процеса на обучение.

Имам нужда от допълнителна квалификация, с оглед специфичното биологично учебно съдържание, което бих искал да включа в програми за ИКД.

Имам нужда от допълнителна квалификация по методика на обучението, педагогика, психология с цел разнообразяване на педагогическите форми на взаимодействия с учениците.

Друго

II. Моля, напишете коментари и препоръки за подобряване на системата за ИКД (в частност по биология).

Благодарим за участието!

За контакти:

Главен асистент, д-р Ася Асенова, Катедра "Методика на обучението по биология", Софийски университет "Св. Климент Охридски", тел.: 0890 333 202, e-mail: asya_asenova@yahoo.com

Главен асистент Камелия Йотовска, Катедра "Методика на обучението по биология", Софийски университет "Св. Климент Охридски", тел.: 0888 883 222, e-mail: kami_yotovska@abv.bg

Докладът е рецензиран.